कक्षा पाँचमा अध्ययनरत तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषा उच्चारणमा गर्ने त्रुटि

सम्झना तामाङ
परीक्षा क्रमाङ्क : २८७१०४१६
त्रि.वि. दर्ता नं. : ९-२-४४९-११-२००७

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली शिक्षा स्नातकोत्तर तह चौथो सत्रको नेपाली शिक्षा ५४४ पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ प्रस्तुत

शोधपत्र

शिक्षाशास्त्र सङ्काय
नेपाली भाषा शिक्षा विभाग
त्रि.वि., कीर्तिपुर, काठमाडौँ

२०७६/2019

प्रतिबद्धता पत्र

यस शोध प्रतिवेदनभित्रका सामग्रीहरू कहीँ कतैबाट साभार गरिएको छैन । यसका कुनै पनि अंश अन्य प्रयोजनका लागि उपयोग र प्रकाशनमा आएका पनि छैनन् । तसर्थ शोध प्रतिवेदन नितान्त मौलिक भएको प्रतिबद्धता व्यक्त गर्दछु ।

मिति : २०७६/०२/३०

....

सम्झना तामाङ

शोधार्थी

निर्देशकको सीफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली भाषा शिक्षा विषयको नेपा.शि. ५४४ पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ प्रस्तुत 'कक्षा पाँचमा अध्ययनरत तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषा उच्चारणमा गर्ने त्रुटि' शीर्षकको शोधपत्र शोधार्थी सम्भना तामाङले मेरो निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो । यस शोधपत्रको अध्ययन र प्रस्तुतीकरणबाट म सन्तुष्ट छु । अतः यस शोधपत्रको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

....

सहप्रा.डा. नेत्रप्रसाद न्यौपाने

(शोधनिर्देशक)

नेपाली भाषा शिक्षा विभाग

त्रि. वि. कीर्तिपुर

मिति : २०७६/०४/०५

July 21, 2019

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
शिक्षाशास्त्र सङ्काय
नेपाली भाषा शिक्षा विभाग
कीर्तिपुर काठमाडौँ

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षा विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह चौथो सेमेस्टरको नेपा.शि. ५४४ पाठ्यांशको प्रयोजनार्थ सम्झना तामाङले ‘कक्षा पाँचमा अध्ययनरत तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषा उच्चारणमा गर्ने त्रुटि’ शीर्षकमा तयार पार्नुभएको प्रस्तुत शोधपत्र नेपाली विषयमा स्नातकोत्तर उपाधिका लागि उपयुक्त ठहरिएकाले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोध मूल्याङ्कन समिति

क.सं.	नाम	हस्ताक्षर
१.	प्रा.डा. रामप्रसाद भट्टराई (विभागीय प्रमुख)	....
२.	प्रा.डा. रामचन्द्र लंसाल (शोध विशेषज्ञ)	....
३.	सहप्रा.डा. नेत्रप्रसाद न्यौपाने (शोधनिर्देशक)	....

मिति : २०७६/०४/२०

August 5, 2019

कृतज्ञताज्ञापन

'कक्षा पाँचमा अध्ययनरत तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषा उच्चारणमा गर्ने त्रुटि' शीर्षकमा प्रयुक्त शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली शिक्षा विषयअन्तर्गत एम.एड. चौथो सत्र पाठ्यांश नेपा.शि. ५४४ को प्रयोजनका निम्ति तयार गरिएको हो ।

निश्चित उद्देश्य केन्द्रित रहेर सत्य, वस्तुनिष्ठ, वैज्ञानिक र व्यवस्थित रूपले नयाँ ज्ञानको खोजी गर्नका लागि शोधकार्य गरिन्छ । अनुसन्धान नवीन विषय र क्षेत्रमा गरिने भएकाले यस शोधपत्रमा पनि नयाँ विषयवस्तुलाई लिएर अनुसन्धान कार्य गरिएको छ । उदयपुर जिल्लाका कक्षा पाँचमा अध्ययनरत तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषा उच्चारणमा गर्ने त्रुटिको अध्ययन गरी निष्कर्षमा पुग्ने काम यस शोधपत्रमा गरिएको छ ।

प्रस्तुत शोधपत्र तयार पार्ने क्रममा शुभारम्भदेखि शोधपत्र लेखनलाई परिमार्जन तथा परिष्कार तुल्याई अन्तिम रूप दिन उत्साहवर्द्धक प्रेरणा, सुझाब प्रदान गर्ने शोधनिर्देशक सहप्रा.डा. नेत्रप्रसाद न्यौपानेप्रति हार्दिक कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु । त्यस्तै शोधपत्र तयारका क्रममा उचित हौसला एवम् सहयोग प्रदान गर्नुहुने विभागीय प्रमुख प्रा.डा. रामप्रसाद भट्टराईज्यू तथा विभागमा आबद्ध सम्पूर्ण गुरुहरूका साथै विभागीय कर्मचारीहरूप्रति कृतज्ञ छु । शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा सहयोग लिइएका कार्यालय, कर्मचारी र विभिन्न पाठ्यसामग्रीहरूका लेखकहरूप्रति पनि आभारी छु ।

यस शोधपत्र तयारका क्रममा विविध पक्षमा आवश्यक सहयोग, सल्लाह र साथ दिँदै मलाई यहाँसम्म पुग्ने हौसला प्रदान गर्ने बुवा धनबहादुर तामाङ, आमा धनकुमारी तामाङप्रति म सदा ऋणी रहनेछु । साथै शोध सामग्री सङ्कलन गर्न साथ दिने मित्र सिर्जना लामा, शान्ता राईप्रति आभार प्रकट गर्दछु । विविध कठिन परिस्थितिमा मलाई सधैँ हौसला र प्रेरणा प्रदान गर्नुहुने मेरा आत्मीय साथीहरूप्रति पनि सदा ऋणी छु । यसका साथै मलाई शोधापत्र तयार गर्दा सल्लाह, सुझाब, प्रेरणा अनि सहयोग गर्ने सम्पूर्ण सहपाठी मित्रहरू र आफन्तजनहरूप्रति हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

अन्त्यमा शोधपत्रको उचित टङ्कन गरी सहयोग गर्नुहुने 'जी' कम्प्युटर सेन्टर, कीर्तिपुरप्रति पनि हृदयदेखि आभार प्रकट गर्दै उचित मूल्याङ्कनका लागि नेपाली भाषा शिक्षा विभागको मूल्याङ्कन समिति समक्ष पेश गर्दछु ।

सम्झना तामाङ

शोधार्थी

शोधसार

प्रस्तुत शोधकार्य 'कक्षा पाँचमा अध्ययनरत तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषा उच्चारणमा गर्ने त्रुटि' सँग सम्बन्धित रहेको छ । यस शोधकार्यको मुख्य उद्देश्य कक्षा पाँचमा अध्ययनरत तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषा उच्चारणमा गर्ने त्रुटिहरू पत्ता लगाउनु, विद्यालय प्रकृतिको आधारमा कक्षा पाँचमा अध्ययनरत तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले नोपली भाषा उच्चारणमा गर्ने त्रुटिहरू पत्ता लगाउनु, कक्षा पाँचमा अध्ययनरत तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले नोपली भाषा उच्चारणमा गर्ने त्रुटिका कारणहरू पत्ता लगाउनु , र कक्षा पाँचमा अध्ययनरत तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले नेपाली भाषा उच्चारणमा गर्ने त्रुटिहरूको निराकरणका लागि उपायहरू सुझाउनु । रहेको छ ।

यस अध्ययनलाई व्यवस्थित बनाउनका लागि नमुना छनोट गरिएको छ । नमुना छनोट गर्दा सम्पूर्ण जनसङ्ख्यामध्ये ५ वटा सामुदायिक र ५ वटा संस्थागत विद्यालयमा अध्ययनरत १०० जना तामाङभाषी विद्यार्थीहरूलाई नमुनाको रूपमा छनोट गरिएको छ । प्राथमिक सामग्रीको रूपमा यस अध्ययन क्षेत्रका उत्तरदाताहरू रहेका छन् । यस अध्ययन उदयपुर जिल्लाको पाँचवटा सामुदायिक विद्यालयका ५० जना र पाँचवटा संस्थागत विद्यालयका ५० जना गरी जम्मा १०० जना कक्षा पाँचमा अध्ययनरत तामाङभाषी विद्यार्थीहरूलाई नै प्राथमिक नमुनाको रूपमा लिइएको छ । प्रस्तुत अध्ययनका लागि द्वितीयक सामग्री सङ्कलन अन्तर्गत त्रुटिसँग सम्बन्धित सैद्धान्तिक पुस्तक, पत्रपत्रिका, अध्ययन प्रतिवेदन, शोधपत्र, विषय विशेषज्ञ राय सुझाव सल्लाह र शोध निर्देशिकालाई द्वितीयक स्रोतका रूपमा प्रयोग गरी सोही अनुरूप सामग्री सङ्कलन गरिएको छ ।

- तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले प्राणत्व वर्णहरूको उच्चारण गराउँदा त्रुटि गरेको पाइन्छ । जसमा सबैभन्दा जवाफ शब्दमा ६१% त्रुटि गरेको पाइयो । जवाफ शब्दलाई जबाफ, जवाप उच्चारण गरेको पाइयो ।
- घोषत्व वर्णहरूको उच्चारण गराउँदा पनि प्रशस्त त्रुटि पाइन्छ । घोषत्वअन्तर्गत सघोष र अघोष पर्दछन् । यसमा पनि उनीहरूले सघोषलाई अघोष र अघोषलाई सघोष गरी त्रुटि गरेको पाइयो । यसमा सबैभन्दा बढी सभ्य शब्दमा ५३% त्रुटि गरेको पाइयो ।

- तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले अनुनासिक वर्णहरूको उच्चारण गराउँदा त्रुटि गरेको पाइयो । यसमा स्तरलाई व्यञ्जन र व्यञ्जनलाई स्वरमा परिवर्तन गरी वा सोभ्कै उच्चारण गरी त्रुटि गरेको पाइयो । यसमा सबैभन्दा बढी 'संसार' शब्दमा ४५% त्रुटि गरेको पाइयो ।
- 'अ' वर्णको उच्चारण गराउँदा प्रशस्त त्रुटि गरेको पाइयो । यसमा सबैभन्दा बढी अक्षर शब्दमा ५२% त्रुटि गरेको पाइयो । अ वर्णको आदि र मध्य स्थानमा बढी त्रुटि गरेको पाइयो । यसमा 'अक्षर' शब्दलाई आक्षार, आक्षेर शब्दमा उच्चारण गरी त्रुटि गरेको पाइयो ।
- 'ह' वर्णको उच्चारणमा पनि प्रशस्त त्रुटि गरेको पाइयो । 'ह' वर्णको उच्चारण गर्दा 'ह' वर्णलाई लोप गरी उच्चारण गर्ने वा 'ह' अगाडि आकार लगाएर त्रुटि गरेको पाइयो । यसमा सबैभन्दा बढी 'महाकाली' शब्दमा ६४% त्रुटि गरेको पाइयो ।
- तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले 'द' वर्णको उच्चारण गर्दा द वर्णलाई 'त' वर्णमा परिवर्तन गरी त्रुटि गरेको पाइयो । यसमा सबैभन्दा बढी 'वचनवद्ध' शब्दमा ६१% त्रुटि गरेको पाइयो ।
- आदि स्थानमा रहेको 'स' वर्णको उच्चारणमा पनि प्रशस्त त्रुटि गरेको पाइयो । यसमा सबैभन्दा बढी स्थानीय शब्दमा ६५% त्रुटि गरेको पाइयो ।
- तामाङभाषी विद्यार्थीहरूलाई रेफ लागेका शब्दहरू पनि उच्चारण गराइयो । यसमा पनि उनीहरूले रेफ नलगाई सिङ्गो वर्ण उच्चारण गरी त्रुटिपूर्ण उच्चारण गरेको पाइयो । यसमा सबैभन्दा बढी 'प्रवृत्ति' शब्दमा ७१% त्रुटि गरेको पाइयो ।
- तामाङभाषी विद्यार्थीहरूले मातृभाषाको प्रभावले गर्दा लिङ्गमा भेदभाव नगरी एउटै लिङ्ग प्रयोग गरेर त्रुटिपूर्ण उच्चारण गरेको पाइयो । यसमा सबैभन्दा बढी 'हेरिन' शब्दमा ४७% त्रुटि गरेको पाइयो ।
- तामाङभाषी विद्यार्थीहरूलाई वाक्यहरुको सस्वरवाचन पनि गराइयो । यसमा पनि विभिन्न वर्णहरूको त्रुटि, लेख्यचिह्नहरूको ख्याल नगरी वाचन गरेको, गति र यति नमिलाई वाचन गरेको पाइयो । यसमा सबैभन्दा बढी तैँले मलाई किन खोजिस् ? वाक्यमा ४९% ले त्रुटि गरेको पाइन्छ ।

- विद्यालय प्रकृतिको आधारमा त्रुटिको प्रतिशत छुट्याउँदा सामुदायिक भन्दा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूले बढी त्रुटि गरेको पाइन्छ । संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूले ३६% र सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूले ३५% त्रुटि गरेको पाइन्छ ।
- यसरी हेर्दा संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको नेपाली उच्चारण क्षमताभन्दा सामुदायिक विद्यालयका विद्यार्थीहरूको नेपाली भाषा उच्चारण बढी शुद्ध रहेको तथ्याङ्क स्पष्ट हुन्छ ।

संक्षेपीकृत शब्दसूची

संक्षिप्त रुप	पूर्ण रुप
क्र.सं. :	क्रम सङ्ख्या
त्रि.वि. :	त्रिभुवन विश्वविद्यालय
नेपा.शि. :	नेपाली शिक्षा
प्रा.डा. :	प्राध्यापक डाक्टर
प्रा.लि. :	प्राइभेट लिमिटेड
वि.सं. :	विक्रम सम्वत्
स.प्र. :	सङ्ख्या र प्रतिशत

विषयसूची

पृष्ठ

अध्याय एक

शोधपरिचय

१.१	पृष्ठभूमि	१
१.२	समस्याकथन	३
१.३	शोधको उद्देश्य	४
१.४	सान्दर्भिकता र उपादेयता	४
१.५	शोधकार्यको सीमाङ्कन	५
१.६	शोधकार्यको रूपरेखा	६

अध्याय दुई

पूर्वकार्यको समीक्षा र सैद्धान्तिक अवधारणा

२.१	पृष्ठभूमि/परिचय	८
	२.१.१ पुस्तक समीक्षा	८
	२.१.२ शोधसमीक्षा	११
२.२	सैद्धान्तिक अवधारणा	१८
	२.२.१ त्रुटिको परिचय	१९
	२.२.२ त्रुटिविश्लेषणको महत्त्व	२०
	२.२.३ त्रुटिविश्लेषणको उद्देश्य	२१
	२.२.४ त्रुटिविश्लेषणको आवश्यकता	२२
	२.२.५ त्रुटिविश्लेषणका प्रकार	२३
	२.२.५.१ विकासशीलताका आधारमा त्रुटि	२३
	२.२.५.२ स्रोतका आधारमा	२३
	२.२.५.३ स्वरूपका आधारमा त्रुटि	२४
	२.२.५.४ गम्भीरताका आधारमा त्रुटि	२५
	२.२.५.५ भाषाकोटिका आधारमा त्रुटि	२५
	२.२.५.६ मात्राका आधारमा त्रुटि	२६
	२.२.५.७ उच्चारणगत त्रुटिहरू	२६

अध्याय तीन

अध्ययन विधि तथा प्रक्रिया

३.१	पृष्ठभूमि/परिचय	२९

३.२ जनसङ्ख्याको पहिचान २९

३.३ नमुना जनसङ्ख्या छनोट २९

३.४ सामग्री सङ्कलन प्रक्रिया २९

३.४.१ प्राथमिक स्रोत ३०

३.४.२ द्वितीयक स्रोत ३०

३.४.३ तथ्याङ्कको व्याख्या विश्लेषण ३०

अध्याय चार

समग्र तामाङभाषी विद्यार्थीहरूको उच्चारणगत त्रुटिको विश्लेषण

४.१ पृष्ठभूमि/परिचय ३१

४.१.१ प्राणत्व वर्णहरूको उच्चारणसम्बन्धी त्रुटि ३१

४.१.२ घोषत्व वर्णहरूको उच्चारण सम्बन्धी त्रुटि ३३

४.१.३ अनुनासिक वर्णहरूको उच्चारणसम्बन्धी त्रुटि ३५

४.१.४ 'अ' वर्णको उच्चारणसम्बन्धी त्रुटिहरू ३७

४.१.५ उच्चारणमा 'ह' वर्णको लोप सम्बन्धी त्रुटिहरू ३९

४.१.६ 'द' वर्णको उच्चारण सम्बन्धी त्रुटिहरू ४१

४.१.७ आदि स्थानमा उच्चारण हुने 'स' वर्ण सम्बन्धी त्रुटिहरू ४३

४.१.८ रेफ लागेका शब्दहरूको उच्चारण सम्बन्धी त्रुटिहरू ४५

४.१.९ लिङ्गीय उच्चारण सम्बन्धी त्रुटिहरू ४७

४.१.१० वाक्यगठन उच्चारण सम्बन्धी त्रुटि ४९

अध्याय पाँच

विद्यालय प्रकृतिको आधारमा उच्चारणगत त्रुटिको तुलनात्मक व्याख्या

५.१ पृष्ठभूमि/परिचय ५२

५.२ सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका विद्यार्थीहरूको उच्चारणगत त्रुटिको अध्ययन ५२

५.२.१ प्राणत्व वर्णहरूको उच्चारणसम्बन्धी त्रुटि ५२

५.२.२ घोषत्व वर्णहरूको उच्चारणसम्बन्धी त्रुटि ५४

५.२.३ अनुनासिक वर्णहरूको उच्चारणसम्बन्धी त्रुटि ५५

५.२.४ 'अ' वर्णको उच्चारणसम्बन्धी त्रुटिहरू ५६

५.२.५ 'द' वर्णको उच्चारण सम्बन्धी त्रुटिहरू ५७

५.२.६ उच्चारणमा 'ह' वर्ण लोपसम्बन्धी त्रुटिहरू ५८

५.२.७ आदि स्थानमा उच्चारण हुने 'स' वर्ण सम्बन्धी त्रुटि ५९

५.२.८ रेफ लागेका शब्दहरूको उच्चारण सम्बन्धी त्रुटि ६०

५.२.९ लिङ्गीय उच्चारण सम्बन्धी त्रुटि ६१
५.२.१० वाक्यगत उच्चारण सम्बन्धी त्रुटि ६२

अध्याय छ
तामाङभाषी विद्यार्थीहरूको उच्चारणगत त्रुटि हुनाका कारणहरू

६.१ पृष्ठभूमि/परिचय ६४
६.२ मातृभाषाका प्रभाव ६४
६.३ व्यक्तिगत कमजोरी वा समस्या ६४
६.४ अपूर्ण सिकाइ र अपरिपक्वता ६५
६.५ स्थानीय भाषाका प्रभाव ६५
६.६ सिकाइका क्रममा बेवास्ता गर्नु ६५
६.७ दक्ष र द्विभाषिक शिक्षकको अभाव ६५
६.८ डर र लाज ६६
६.९ आधारभूत तहसम्म मातृभाषामा शिक्षण हुन नसक्नु ६६

अध्याय सात
तामाङभाषी विद्यार्थीहरूको उच्चारण त्रुटि निराकरणका उपायहरू

७.१ पृष्ठभूमि/परिचय ६७

अध्याय आठ
सारांश, निष्कर्ष र उपयोगिता

८.१ सारांश ७०
८.२ निष्कर्ष ७१
८.४ उपयोगिता ७३
८.४.१ नीतिगत तह ७३
८.४.२ प्रयोगगत तह ७४

सन्दर्भसामग्री सूची ७५
परिशिष्ट
व्यक्तिवृत्त

तालिका सूची

तालिका नं.	शीर्षक	पृष्ठ
तालिका नं. १	प्राणत्व वर्णहरूको उच्चारणसम्बन्धी त्रुटि	३२
तालिका नं. २	घोषत्व वर्णहरूको उच्चारण	३४
तालिका नं. ३	अनुनासिक वर्णसम्बन्धी त्रुटिहरू	३६
तालिका नं. ४	'अ' वर्णहरूको उच्चारणसम्बन्धी त्रुटि	३८
तालिका नं. ५	उच्चारणमा 'ह' वर्ण लोप हुने उच्चारणका त्रुटि	४०
तालिका नं. ६	'द' वर्णको उच्चारणमा हुने त्रुटिहरू	४२
तालिका नं. ७	आदि स्थानमा 'स' वर्णहरूको उच्चारणका त्रुटि	४४
तालिका नं. ८	रेफ लागेका शब्दहरूमा भएका त्रुटि	४६
तालिका नं. ९	लिङ्गीय उच्चारणमा हुने त्रुटिहरू	४८
तालिका नं. १०	वाक्यगत उच्चारण	५०
तालिका नं. १	प्राणत्व वर्णहरूको उच्चारण	५३
तालिका नं. २	घोषत्व वर्णहरूको उच्चारण	५४
तालिका नं. ३	अनुनासिक वर्णहरूको उच्चारणसम्बन्धी त्रुटि	५५
तालिका नं. ४	'अ' वर्णहरूको उच्चारण	५६
तालिका नं. ५	'द' वर्णहरूको उच्चारण	५७
तालिका नं. ६	उच्चारणमा लोप हुने 'ह' वर्णहरू	५८
तालिका नं. ७	आदि स्थानमा उच्चारण हुने 'स' वर्ण सम्बन्धी त्रुटि	५९
तालिका नं. ८	रेफ उच्चारण	६०
तालिका नं. ९	लिङ्गीय उच्चारण	६१
तालिका नं. १०	वाक्यगत उच्चारण	६३

स्तम्भ चित्र सूची

चित्र नं.	शीर्षक	पृष्ठ
चित्र नं. १	प्राणत्व वर्णहरूको उच्चारणसम्बन्धी त्रुटि	३३
चित्र नं. २	घोषत्व वर्णहरूको उच्चारण	३५
चित्र नं. ३	अनुनासिक वर्णसम्बन्धी त्रुटिहरू	३७
चित्र नं. ४	'अ' वर्णहरूको उच्चारणसम्बन्धी त्रुटि	३९
चित्र नं. ५	उच्चारणमा 'ह' वर्ण लोप हुने उच्चारणका त्रुटि	४१
चित्र नं. ६	'द' वर्णको उच्चारणमा हुने त्रुटिहरू	४३
चित्र नं. ७	आदि स्थानमा 'स' वर्णहरूको उच्चारणका त्रुटि	४५
चित्र नं. ८	रेफ लागेका शब्दहरूमा भएका त्रुटि	४७
चित्र नं. ९	लिङ्गीय उच्चारणमा हुने त्रुटिहरू	४९
चित्र नं. १०	वाक्यगत उच्चारण	५१